

*Catto Rebecca*⁵

A vallás szerepe az integrációban – A fiatalság integrációja⁶

Először is, hadd köszönjem meg a lehetőséget, hogy ma itt Önöknek beszélhetek; nagyon örülök, hogy itt lehetek. Dr. Rebecca Catto vagyok, szociológus, a vallásra specializálódva. Az Egyesült Királyságbeli Coventry egyetemének Centre for the Social Relations (Társadalmi Kapcsolatok Központja) nevű központjának dolgozom. Előző munkakörömben, amelyet egy hónappal ezelőtt fejeztem be, kutatási asszisztens voltam a Religion and Society (vallás és társadalom) nemzeti kutatási programban, amely 21 projektben foglalkozott kifejezetten a fiatalsággal és a vallással egy 75 projektből álló tágabb csoporton belül. Én a program Youth and Religion (fiatalság és társadalom) fázisát vezettem. Tavaly fejeztem be saját kutatásom, a Fiatallátók kutatási programot (Young Atheists Research Project), amely a Facebookon is megtalálható. A kutatásban Dr. Janet Eccles segédkezett, én pedig fiatalok interjúztam az Egyesült Királyságban, akik ateistaként azonosítják magukat.

Nem meglepően tehát a legjobban a brit kontextusokat ismerem és építeni is fogok a korábbi kutatásomra az előadásom folyamán. Nagy öröm számomra, hogy meghívtak, hogy erről a nagyon is kurrens témáról beszéljek. Ahogy láthattuk, nagy az aggodalom a fiatalokkal kapcsolatban jelenleg különösen Európában. Beszélhetnénk a 2005-ös francia lázadásokról, a párizsi külvárosból kiindulva, vagy a 2011-es angol lázadásokról, vagy a 2012-es madridi tiltakozásról, amely aztán szintén valamiféle lázadásba torkolt. Tehát van ez a közaggodalom a fiatalokkal kapcsolatban, különösen ebben a romló gazdasági környezetben, amelyben most vagyunk Európában.

Főbb megállapításaim az alábbiak:

- (i) A fiatalság és Európa is diverz fogalmak, de ettől függetlenül vannak azonos minták.
- (ii) Európának keresztény öröksége van, és mára sokkal plurálisabb. A fiatalság az átmenet időszakát éli és a globális szinergiák (összekapcsoltság) korában nőnek fel.
- (iii) Az európai nemzetállamok folyamatosan a diverzitás kezelésére és a szélesebb körű integráció támogatására szóló politikákat dolgoztak és dolgoznak ki. Az integráció hiányával kapcsolatos kortárs politikai aggodalmak elsődlegesen az iszlámmal kapcsolatosak számos európai nemzetállamban, mindez olyan nemzetközileg is megjelenített erőszakos bűncselekmények nyomán, amelyeket néhány fiatal iszlámhitű ember követett el, illetve ezek az aggodalmak a bevándorláshoz is kapcsolódnak.

⁵ Rebecca Catto, tudományos munkatárs, Társadalmi Kapcsolatok Központ, Coventry Egyetem
⁶ „Kulturális identitás: a vallás szerepe Európában” című konferencián (2013. április 25.) elhangzott előadás alapján

(iv) A vallás szerepe – az integráció kapcsán – változó és vitatott. Feszültségek mutatkoznak a szolidaritás és konfliktus között, ha tetszik a megosztó és összekötő társadalmi tőke között. Az intézményes vallásokhoz való kötődés hiánya úgy tűnik, nem jelenti értékek és hiedelmek hiányát. Ezzel tehát azt akarom mondani, hogy el kell gondolkodnunk azon, hogy mit is szeretnénk, a fiatalok mibe integrálódjanak bele? Senkinek nincs egyetlen fix közössége vagy identitása. Végső soron pedig, a kontextus számít.

Fiatalság

Az X generációt nagyon tágan csak akként határozzák meg, hogy az 1960-as és a kora 1980-as évek között születettek – az a generáció, amely a II. világháborút követő baby-boomerekét követi. Elég sokat is írtak róluk, pl. Douglas Coupland novellát 'Generation X' címmel vagy Flory & Miller 'Generation X Religion' címmel, amely amerikai kutatási adatokon alapszik. De az X generációról azonban nem sokat szeretnék beszélni, szerintem már túl öregek. Inkább az Y generációról beszélnék, amely az X-et követő nemzedék. Ezek az emberek tehát az 1980-as és a 2000-es évek között születtek és még ma is fiatalok. Ezredfordulósoknak (Millennials), vagy Web 2.0 generációnak is nevezték őket. A fiatalok jelenleg egy átmeneti fázisban vannak a gyermek- és felnőttkor között, és a fiatalokat érintő kutatásokból olyan képet kapunk, amely fenyegetettségre és növekvő sebezhetőségre utal: feszültségre az intézményes társadalmi rendbe való beágyazódás és a cselekvési autonómia között. A fiatal férfiakat gyakran a közjó fenyegetőiként látják. Ennek ellenére a fiatalság kifejezett védelemre szorulna. Gyakran tesznek magukévá egyéni cselekvési és felelősségérzetet, de születési körülményeik, szocio-ökonomiai helyzetük, stb. fogják jövőjüket továbbra is a legjobban meghatározni.

Jeffrey és McDowell (2004) rámutatnak, hogy a fiatalság és a felnőtt-lét fogalmait közösségenként, kultúránként és társadalmanként eltérően határozzák meg. Tehát felteszik a kérdést, hogy vajon szükségtelen vagy lehetetlen-e földrajzi megoszlás szerint feltérképezni a felnőtt-léthez vezető különböző mintákat és utakat, mindazonáltal elfogadják a regionális különbségek tényét. Tehát talán mégis van értelme annak, hogy kifejezetten az európai fiatalokról beszéljünk.

Európa és a vallás

A jelen előadás javasolt címére tekintve az első gondolatom az volt, hogy integráció, de mibe? Miről beszélünk, amikor integrációról beszélünk, különösen és kifejezetten a vallással kapcsolatban?

Európa történetileg keresztény, ahogy erről ma már kellő részletességgel beszélgettünk, mégis ma már nagyobb diverzitás jellemzi, illetve az állam és az egyház lazuló kapcsolatai. (Catto és Woodhead 2011). Grace Davie az európai vallást úgy helyezi el globális kontextusában, hogy rámutat belső változataira, amelynek ellenére mégis eléggé hasonló másokhoz azért, hogy a

világ többi részével összehasonlítható legyen. „Európában – írja – variációk vannak egy jól elkülöníthető témára, nevesül a vallásgyakorlás és a hitbéli különbségek (ortodoxia) viszonylag alacsony szintje párosul a maradványköltődés és a névleges hit magasabb szintjeivel.” (Davie 2002: 138).

A történelmi egyházakhoz való tartozás kapcsán csökkenés tapasztalható. Ezzel egyidejűleg csekélynövekedés van az ateisták számában, illetve az el nem kötelezettek számában, illetve az olyanok arányában is, akik valamely világvallással azonosítják önmagukat, pl. hinduizmus, iszlám, szikh; ezen csoportoknak pedig többségében fiatalabb profilja van. Európában nagyon sok a fiatalságot és a vallást érintő kutatás összpontosított különös tekintettel fiatal iszlámhitűekre, figyelembe véve a terrorcselekményeket, amelyeket fiatal iszlámhitű férfiak követtek el, különösen 2004 márciusában a madridi, vagy 2005 júliusában a londoni bombázás, illetve a 2010. decemberi stockholmi bombatámadás során.

Talán az „európai perspektívának” része a demokrácia és a jogok, beleértve a vallásszabadságot és a nemzeti társadalombiztosítási struktúrákat, egy keresztény örökség, növekvő gazdasági stabilitás, valamint a határelőlről ellenőrzés biztonságával kapcsolatos aggodalmak. Ez tehát az a kontextus, amelyben a fiatalok felnőnek, illetve amelybe migrálnak.

Vallás és integráció Európában

Mi tehát a helyzet kifejezetten a vallással és az integrációval Európában? A kutatás általánosságban azt mutatja, hogy a kettő összekapcsolódik. Putnam & Campbell (2010) megalkottak egy tézist amerikai kutatásaik alapján, miszerint a vallás pozitív hatása – amelyet megállapítanak – az önkéntességgel kapcsolatban a vallásos szertartások látogatásának és az azzal járó szociális hálónak tudható be. Putnam és kollégái megkülönböztetik a megosztó és összekötő társadalmi tőkét, azzal érvelve, hogy egy vallásos csoporton belüli szoros hálózatok nem szükségszerűen a társadalmi kapcsolatok szélesítéséhez járulnak hozzá. Ez tehát amerikai kutatáson alapszik, de mi a helyzet Európában és különösen a fiatalokkal?

Fiatalok és vallás Európában

A Társadalmi Kapcsolatok Intézetében az egyik kolléganóm, Dr. Carola Leicht elvégzett egy előzetes vizsgálatot, összevetve a 15-29 éves korúaktól kapott válaszokat, amelyek a European Values Study 2008-as hullámában azt mutatták, hogy vallásosak-e vagy sem. Összevetette ezeket azzal, hogy ezek a fiatalok végeznek-e bármilyen önkéntes munkát, és ezek alapján, ha összehasonlítjuk a várt értéket a tényleges értékkel az összehasonlító táblázatban, akkor látható az eltérés, amely ráadásul elég jelentős. (ld: 1. Tábla - *Adatsor a European Values Study 2008-as hullámának felméréséből, Dr. Carola Leicht, vezető kutató asszisztens adatai, Társadalmi Kapcsolatok Intézete, Coventry University*) Azt várnánk, hogy 1720 résztvevő, aki vallásos végez ténylegesen önkéntes munkát, de a szám valójában csak 1592.

1. Tábla

are you a religious person (Q28) * does participant do any voluntary work? Crosstabulation*

			does participant do any voluntary work?		Total
			no voluntary work	voluntary work	
are you a religious person (Q28)	religious person	Count	7547	1592	9139
		Expected Count	7419.0	1720.0	9139.0
	not religious person	Count	2919	768	3687
		Expected Count	2993.1	693.9	3687.0
	convinced atheist	Count	671	222	893
		Expected Count	724.9	168.1	893.0
Total	Count	11137	2582	13719	
	Expected Count	11137.0	2582.0	13719.0	

a. age (recoded into 3 intervals) = 15-29 years

Hasonlóan, Dr. Leicht végzett egy egyszempontos varianciaanalízist is azzal a kérdéssel kapcsolatban, hogy „Milyen fontos Isten az Ön életében?”, a válaszok esetében 1 – egyáltalán nem, 10 – nagyon (ld. 1. Ábra: *Adatsor a European Values Study 2008-as hullámának felméréséből, Dr. Carola Leicht, vezető kutató asszisztens adatai, Társadalmi Kapcsolatok Intézete, Coventry University*). Megvizsgáltuk, hogy van-e különbség a 15 és 29 évesek között, akik vagy végeznek, vagy nem, önkéntes munkát, abban, hogy milyen fontosnak jelölték meg Istent az életükben. Amit látunk, az az, hogy az önkéntes munkát nem végző válaszadók ezen szempont kapcsán ténylegesen nagyobb átlagot (6.39) mutatnak, tehát jobban hisznek Istenben azoknál, akik önkénteskednek (5.70). Óvatosnak kell lennünk azonban, hiszen a minta méretek nagyon különbözőek (11.479 azon válaszadók száma, akik egyáltalán nem végeznek semmilyen önkéntes munkát), és a Levene teszt azt jelzi, hogy a válaszadók válaszai a két csoportban eltérnek.

1. Ábra

Nagyon óvatosnak kell lennünk ezekkel a számokkal és ezek előzetesek. Mégis, amit látunk ezzel a két különböző elemzéssel kapcsolatban, hogy van közöttük egy negatív kapcsolat. Ha a válaszadók azt jelzik, hogy vallásosak,

akkor láthatóan kevésbé valószínű, hogy önkéntes munkát is végeznek, és ez igaz volt a kohorszokban az életkorra gyakorolt különösebb megfigyelhető hatás nélkül.

Itt a vallás és az önkéntesség vagy társadalmi tevékenység kapcsolata az integráció proxy-jaként értelmezett (amit megvitathatunk). Fizetetlen önkéntes munkát végezni nem azonos természetesen az integrációval, és ezek a tevékenységek egyszerűek. Mindazonáltal a korai eredmények érdekesek. Nem tudjuk, hogy vajon pozitív vagy negatív a vallás és az önkéntesség vagy társadalmi tevékenység közötti kapcsolat Európában, de mindenesetre úgy tűnik, hogy van.

Az Európai Bizottság által finanszírozott REDCo projektben feltették a kérdést, hogy a „Vallás és oktatás: hozzájárulás a párbeszédhez vagy konfliktusforrás az európai országok átalakuló társadalmiban?” A projektímben megjelenő kérdésben tehát ugyanannak a feszültségnek a képét láthatjuk, hogy vajon a vallás jó-e vagy rossz-e az integrációnak? Ehhez az egész Európára kiterjedő vizsgálathoz a projektcsapat 14 és 15 éveseket kérdezett meg észt, orosz, norvég, német, holland, francia, angol és spanyol iskolákban. A kutatásból született policy prezentációban a Bizottság felé, a csapat egyik tagja Prof. Jean-Paul Willaime az alábbi állította: „Az általunk megkérdezett fiatalok megerősítették a fiatalok vallásos intézményekkel kapcsolatos közömbösségének jelenségét: felüknek állításuk szerint nincs vallási kötődése. A vallás számukra másodlagos fontosságú. A tanulóknak csak egy kis hányada, főként két vallásból (katolikus és muzulmán), különböztetik meg magukat a többiektől vallási hiedelmeik intenzitása alapján. A tolerancia és a párbeszéd-kezdeményező képesség kérdése kapcsán, még egyszer hangsúlyoznunk szükséges, hogy úgy tűnik, nincs nyílt ellenségesség a vallásban nem érdekelt fiatalok és azon fiatalok között, akik számára a vallás fontos szerepet játszik. A megkérdezett fiatalok nagy része számára a vallás semmilyen jelentőséggel nem bír. Ennek ellenére azonban csak egy nagyon csekély hányaduk vett fel kategorikusan antiklerikális vagy vallásellenes attitűdöket; épp ellenkezőleg, ezek a fiatalok azt hangsúlyozták, hogy más emberek hitének tisztelete nagyon fontos. Nem hiszik, hogy a számos vallás hagyomány közül bármelyiknek is monopóliuma van az abszolút igazság felett. Ez a közömbösség és ez a tendencia, hogy a helyzetet relatívan szemlélik, legalább annyira fontosak, ha nem fontosabbak, a tanulók általánosságban nyugodt megközelítésében a vallás tekintetében, mint a véleménycserére való képesség és a mások vallásáról megszerzett tudás. Ezért egyfajta passzív toleranciáról beszélhetünk.” (Willaime 2008: 25)

Átfogóan és általánosságban mindez jó hírnek hangozhat (bár talán nem a vallási intézmények számára), de van-e nagyobb gond a fiatalok esetében a vallás és az integráció kapcsolatában, mint amelyet ténylegesen az európai helyzet valósága diktál?

Több összehasonlító kutatás és elemzés szükséges, de a kvalitatív mélyégi vizsgálatok számára már nőtt, beleértve a fiatalok formális vallási struktúrákon kívüli hiedelmeinek és értékeinek vizsgálatát, és ez az a kuta-

tási típus, amelyre most térnek át. Alana Harris (2010) például a Lourdes-i zarándoklatot találta népszerűnek a fiatalok körében, illetve a Vatikán által szervezett Ifjúsági Világnap népszerűsége illusztrálja, hogy a fiatalok körében igény mutatkozik a kereszténységgel kapcsolatos valamely tevékenységre a jelenkor Európájában ugyanúgy, mint Európán kívül is.

Sok fiatal európai lehet, hogy „egyházatlan”, de nem teljesen vallástalan vagy ateista. A 2011-es Ifjúsági Világnapot megelőző üzenetében XVI. Benedek pápa elismerte a fiatalok hitükkel kapcsolatos nehézségeit: „Néhány keresztény megengedi magának, hogy elcsábítsa a szekularizmus vagy, hogy vallási áramlatok vonzásába kerüljenek, amelyek elvonják őket a Jézus Krisztusba vetett hittől. Vannak mások, akik nem engednek ezeknek a csábításoknak, akik engedték, hogy hitük kihűljön, amely elkerülhetetlenül negatív hatással volt lelki életükre.” Ezzel az előző pápa kapcsolatot állított fel a vallásosság és a morális viselkedés között.

A Religion and Society program keretében végzett kutatásban Ward és Dunlop (2011) fiatal lengyelekkel dolgoztak, akik Nagy Britanniában telepedtek le, és akiknek látszólag változó a katolicizmussal való kapcsolatuk, befogadó közegük és neveltetésük kapcsán. Néhány válaszó a helyi katolikus egyháznál keresett közösséget és támogatást, míg mások értékelték azt a lehetőséget, hogy olyan társadalomban élhetnek, ahol kevesebb a közéleti hangsúly a keresztény gyakorlaton.

Új kutatások szerint a fiatalok az új technológiákon és szociális médiákon keresztül tevékenykednek, formálnak új online közösségeket, ahová tartozhatnak, és saját maguk választják ki vallásuk forrásait. Sok fiatal muzulmán tevékenykedik transznacionálisan online az iszlámmellenességgel szembeni tiltakozásként és nézőpontjaik megosztására; ez az, amit Van Zoonen és csapata (2011) az ő Religion and Society kutatásuk során megállapított. Az ifjú szikh-ek egyre többet tanulnak a vallásukról az interneten és egymástól, mint, amint szükségszerűen az idősek vagy Gurdwara tanít nekik. (Singh 2012). De, ahogy Mia Lövhelm (2007) megállapította svéd vallási fórumok elemzésével, a fiatalok nem szükségszerűen lépnek kapcsolatba online sok különböző emberrel, akiknek nagyon diverz a meggyőződésük is. Amikor az a vallással és internettel kapcsolatos kutatás megindult, optimizmus volt a jellemző, amelyet az az ötlet táplált, hogy online nagyfokú kozmopolitanizmus és számos különböző interakció történik. Amit azonban ma az empirikus kutatás észlel az az, hogy az emberek még mindig a hasonló gondolkodású emberekkel lépnek kapcsolatba, és nagy a kockázata annak, hogy ún. visszhang-kamrák (echo chambers) jönnek létre online: a kozmopolitanizmust nem lehet vélelmezni.

Ez pár emlékeztető tehát arra a vallásos növekedésre, amely most zajlik Európa fiatalsága körében és a csökkenő templomba járásra is. A fentiek ugyanakkor emlékeztetnek arra is, hogy a vallás egyre intenzívebben kapcsolódik a világ többi részéhez a kommunikáción és migráción keresztül. Természetesen a vallások továbbra is sokakat foglalkoztatnak ifjúsági munka keretében Európában, és különösen a katolicizmus és protestantizmus

játszanak nagy szerepet az oktatás és jóléti szolgáltatások nyújtásában, bár vannak érvek a vallásos alapon működik iskolák által betöltött integráló és izoláló szerep mellett is.

Következtetések

(i) A fiatalok új körülmények születését élik meg. A jelen gazdasági válságban aránytalanul érinti őket a munkanélküliség és különös aggodalommal tekintenek a jövő felé, s így a társadalmi munkával kapcsolatosan is aggodalmaik vannak, ahogy O’Toole és Gale (2010) megállapították kutatásukban, amelyet Nagy-Britanniában élő etnikai kisebbségekből származó fiatalokkal végeztek.

(ii) Különösen a Nyugaton, beleértve Európát, a Web 2.0 nemzedék ifjúsága nyakig merült a szociális hálók világába és új spirituális tereket és identitásokat hoznak létre. Mégis, a politikai párt-tagság vagy a szakszervezeti tagság és a parlamenti választásokon való részvétel mind-mind csökkenőben vannak Európában, különösen a fiatalság körében. Ez a csökkenés azonban nem szükségszerűen jelenti azt, hogy a társadalmi szerepvállalás vagy az értékek is csökkennének.

(iii) A vallás kapcsolata az integrációval a fiatalok vonatkozásában Európában komplex és nehéz előre jelezni változásait. Hatással van rá a kontextus, közeg, az etnicitás, és más olyan faktorok is, mint a szocio-ökonomiai státusz. Talán az európai nemzetállamoknak el kell gondolkodniuk azon, hogy mit is jelent az integráció mai globalizálódó, destabilizálódó társadalmainkban és talán még többet kell dolgoznunk, hogy ott találkozhassunk még többet a fiatalokkal, ahol tényleg vannak, mert láthatóan egyre kevésbé lesznek hajlandóak a hagyományos intézményeken keresztüli kapcsolatteremtésre – legyenek azok vallásosak vagy világiak – egy olyan pillanatban, amely sokak számára krízissé alakul.